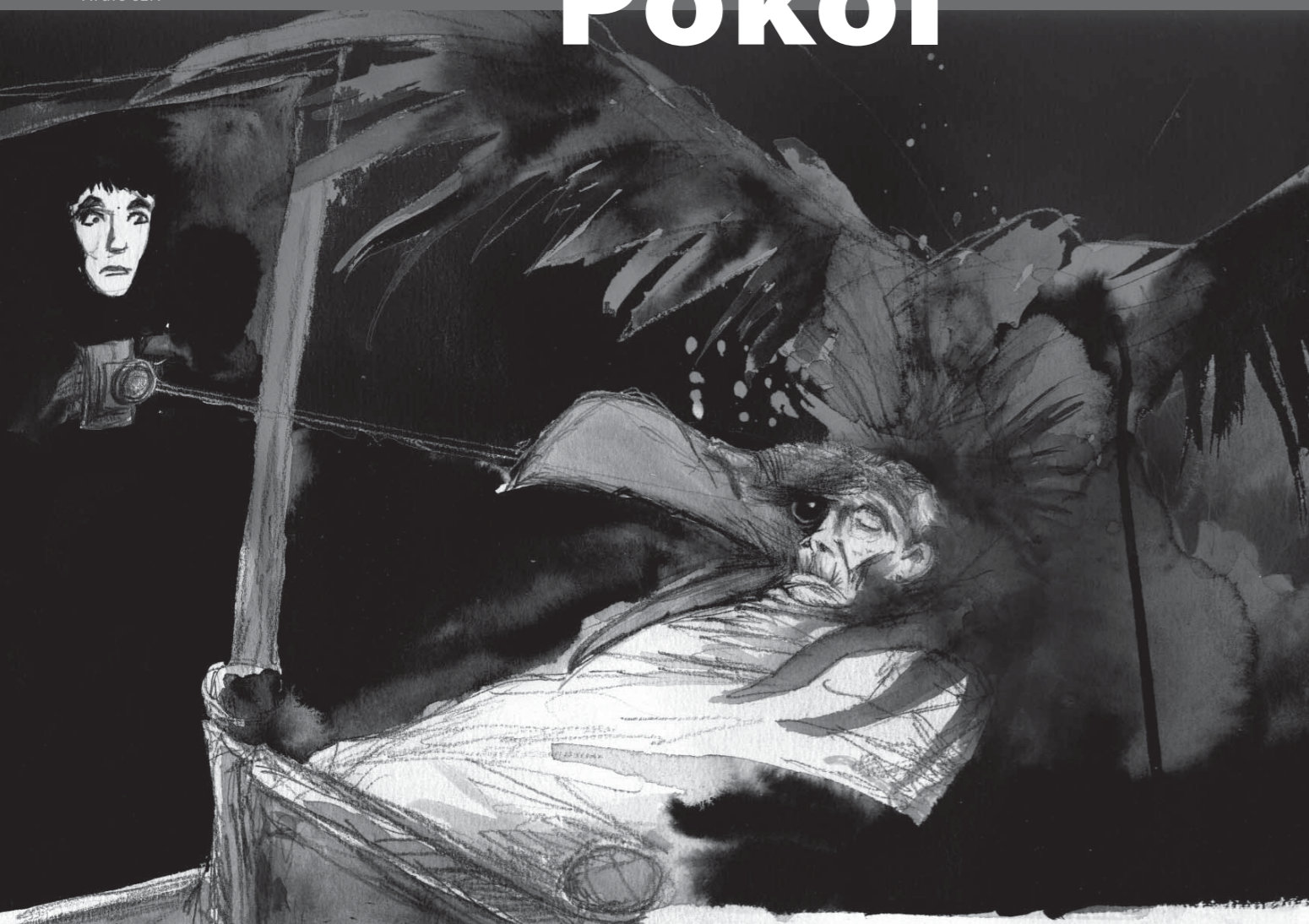

→ Dante Alighieri

Isteni színjáték

Pokol

Lakatos István
Áruló szív

XX. ÉNEK (A Pokol Nyolcadik Körében) A jóskok és a varázslók

4. szennyrovat: a hátracsavart fejűek	
Újfajta büntetést kell versbe szednem:	1
ezt tárgyalja huszadik énekem	
a bukottakról szóló, Első Könyvben.	
Már készen álltam arra, hogy lenézzek	4
az árok aljába, melyet a sok	
kétségbeesett könny föláztatott;	
s a kör-mederben láttam sok-sok embert	7
némán zokogva jönni. Úgy haladtak,	
ahogy nálunk a körmenet szokott.	
Majd lejjebb siklott rajtuk a szemem,	10
s ámulva láttam: meg vannak tekerve	
az álluk és a mellkasuk között!	
A veséjük felé nézett az arcuk,	13
muszáj volt hátrafelé menniük,	
hiszen nem tudtak már előre nézni.	
(Tán előfordult bénulás miatt,	16
hogyan így kitekeredett valaki,	
de sosem láttam, és nem is hiszem.)	
Ha Isten segít, olvasóm, s te épülsz	19
az olvasás révén — gondolj bele:	
hogyan nézhettem volna száraz arccal	
emberi formánkat így elcsavarva,	22
mikor láttam, hogy szemükből a könnyek	
a farukon a vágásba csorognak?	
Én bizony rádőltem egy sziklatömbre	25
s úgy zokogtam, hogy rám szólt vezetőm:	
„Még mindig buta vagy, mint annyian?!	
Itt akkor vagy kegyes, ha nem vagy az!	28
Mert van-e rútabb, mint azt mondani,	
hogyan Isten terve módosítható?	
Ókori jóskok	
Föl a fejjel! Nézd ezt, aki alatt	31
Thébánál harc közben megnyílt a föld,	
s mindenki kiabált: »Hová rohansz,	
Amphiaraos? Kiszállsz a csatából?!«	34
S ő addig zuhant, míg csak le nem ért	
Minoszhoz, ahol mindenki megáll.	
Látod, a vállából mellet csinált:	37
túl messzire akart előre látni,	
most hátra lát s hátrafelé halad.	
Az ott Teiresias, aki alakját	40
megváltoztatta: férfi volt, de nő lett,	
s az összes testrésze átalakult;	
aztán újra meg kellett csapnia	43
a párzó kígyókat azzal a bottal,	
hogyan visszanyerje hím-tollazatát.	

3. Első könyv: az *Isteni Színjáték* jelen része, a *Pokol*.

28. Az eredeti az olasz *pietà* szó kétféle jelentésével játszik: „vallásosság, kegyesség” illetve „szánalom, kegyelet”. („Itt akkor él a *pietà*, ha egészen meghalt.”) Értelme: „Itt, a 4. szennyrovatban akkor vagy vallásos, kegyes, ha kihalsz belőled a szánalom, kegyelet.”

30. A jóskok és varázslók éppen ezt állítják: módszereikkel Isten döntéseit (a sorsot, a jövőt) akarják befolyásolni.

34. Amphiaraos: mondabeli görög jósk és király. Részt vett Théba városának ostromában („Heten Théba ellen”). Az ostrom során megnyílt alatta a föld s ő mindenki szeme láttára eltűnt.

36. Minos: az alvilág bírója, lásd *Pok.*, V,4.

40. Teiresias: híres thébai jósk a görög mitológiában. Fiatal korában meglátott két párzó kígyót, botjával megpiszkálta őket, mire hirtelen nővé változott. Így élt hét évig, míg ismét meglátta párzani a kígyókat s rájuk csapott ugyanazzal a bottal, erre visszaváltozott férfivé.

45. Hím-tollazatát: a férfitest valamennyi szükséges kellékét.

A hasa mögött, háttal, jön Aruns, aki fönt, Luni dombjain, hová fát nyesni jár a carrarai nép, fehér márványsziklák között lakott egy barlangban, mert onnan szabadon rálátott tengerre és csillagokra.	46 49
<i>Manto és Mantova története</i>	
A nő, akinek kibontott haja mellét takarja (ezt nem láthatod, mert melle s szőrzete amarra néz), ő Manto volt. Sok bolyongás után ott települt le, ahol én születtem; ezért kérlek, figyelj most rám kicsit.	52 55
Miután atyja az életből elment, s rabsorsra jutott Bacchus városa, Manto sokáig járta a világot.	58
Van egy tó fönt, a szép Itáliában, Benacus nevű, az Alpok alatt, melyeken túl Tírol van s Németország.	61
Ezer forrás, sőt több is fürdeti a hegyek, Garda s Val Camonica között a tájat, s mind e tóba folynak.	64
A tó közepén van egy pont, ahol Trento, Brescia, s Verona püspöke mind áldást oszthatna, ha odamenne.	67
Áll Peschiera szép, szilárd erődje, védelmül Bergamo és Brescia ellen, ahol a part a legmélyebbre süllyed: itt kell kifolytania mindama víznek, mit nem bír el a Benacus öle; folyóvá lesz s zöld rétek közt szalad.	70 73
De onnantól kezdve, ahol kiindul, már nem Benacus: Mincio a neve, s a Póba ömlik Governol fölött.	76
Útjának elején síkságra ér, itt szétterül és mocsár lesz belőle, mely nyáron néha bűzösen kiszárad.	79
A szilaj szűz Manto, erre vetődvén, a láp közepén talált egy helyet, mely lakatlan volt és megműveletlen.	82
Ott, távol minden emberi viszonytól, megtelepült s űzte varázslatát szolgáival. Ott élt, s otthagya testét.	85
Később a környékről az emberek oda húzódtak, hiszen a mocsár minden oldalról védelmet adott.	88
Várost emeltek Manto csontjain, s mert ő élt ott először, elnevezték minden varázslás nélkül Mantovának.	91

46. Aruns (ol. Aronta): a Kr.e. I. sz.-ban élt etruszk jós. Megjósolta a Caesar és Pompeius közti polgárháborút és Pompeius Kr.e. 48-ban bekövetkező halálát.

47. Luni: ősi etruszk város Toszkánában. Dante idejében már elhagyott rom volt.

48. Carrara: kisváros Toszkánában, ma is híres a környékén bányászott fehér márványról.

51. A jós a tenger és a csillagok viselkedéséből jóslott.

54. Mivel a feje meg van csavarva, a haja nem a hátára, hanem a mellére hull.

55. Manto: mondabeli jósnő és varázslónő, Teiresias lánya. Thébából elmene-külve Észak-Itáliába került. A hagyomány szerint róla kapta a nevét Mantova városa, ahol Vergilius született.

59. Bacchus városa: Théba, mert ott született Bacchus (gör. Bakkhos), a bor istene. — Rabsors: az ostrom után Thébában a zsarnok Kreón gyakorolta a hatalmat.

62. Benacus: mai neve Garda-tó.

65. Garda: kisváros a tó keleti partján. Hegy: az Alpok nyúlványai a tó északi partján. Val Camonica: hegyes táj a tó nyugati partján.

67–68. Egy pont: a tóban van egy sziget, rajta kis templommal; de nem tudjuk, Dante erre gondolt-e, vagy egyszerűen a tó mértani közepére, ahol a három szomszédos egyházmegye, a trentói, a bresciai és a veronai püspökség határa találkozik.

69. A püspök csak a saját egyházmegyéje területén oszthat áldást.

70. Peschiera: erőd a Garda-tó legdélebbi pontjánál. Ez az erőd védte Verona területét a nyugatról (Bergamo és Brescia felől) érkező támadásokkal szemben.

Azelőtt sűrűbb volt benne a nép, mielőtt Casalodi butaságát kihasználta az álnok Pinamonte.	94
De jegyezd meg: ha másképp mondja bárki szülőföldem eredetét, ne hagyd. Ne szennyezze az igazat hazugság.”	97

További jósok és varázslók

„Mester — szóltam — a magyarázatod oly meggyőző és hiteles nekem, hogy minden más csak kihűlt széndarab.	100
De beszélj még az erre vonulókról, ha látsz valaki említésre méltót, mert elmémet csak ez izgatja most.”	103
Ő erre így szólt: „Aki a szakállát arcáról barna válláig teríti, jós volt. Mikor görög földről hiányzott a férfinép (csak csecsemők maradtak), ő és Calchas adtak jelet az első hajókötel átvágására, ott, Aulisban. Ő Eurypylyus, megéneklek tragikus eposzomban: tudod, hogy hol, hisz kívülről tudod!	106 109 112
A másik, az a sovány fenekű, ő Mihály volt, a Skót: játszott a jól a szemfényvesztő, csaló mágiát.	115
Ez Guido Bonatti! Az ott Asdente: már bánja, hogy a bőrt s a fonalat úgy odahagyta — ám késő a bánat.	118
Nézd a keserű nőket, kik a varrás, szövés, fonás helyett jósolni kezdtek, varázst űztek bábukkal meg füvekkel.	121
De gyere most, mert Káin és a rőzse a két félgömb horizontjára ült; Sevilla alatt már a vízbe ér.	124
Tegnap éjjel volt telihold: neked ezt tudni illenék, mert nem is egyszer a sötét erdőben hasznodra volt.”	127
Így beszélt, s közben mentünk is tovább.	130

95–96. Casalodi gróf, Mantova guelf-párti ura igen népszerűtlen volt a városban. A ravasz ghibellin-párti Pinamonte 1272-ben azt tanácsolta neki: száműzze a városból az őt támogató nemességet, s akkor majd megnyugszanak a kedélyek. Casalodi hallgatott rá; erre Pinamonte fellázította a lakosságot, lemészárolták a megmaradt Casalodi-híveket s átvették a hatalmat.

97. Mantova eredetéről azt regélték, hogy Manto varázslónő alapította, s hogy a város szülőttei — köztük Vergilius — varázslást, jóslást, halottidézést űztek.

Dante e leírással talán Vergiliust akarja tisztázni e vád alól, hiszen — mint mondja — a várost nem Manto alapította.

109. Azért hiányzott a férfinép, mert összegyűltek, hogy induljanak a Trója elleni háborúba.

110. Calchas (gör. Kalkhas): a görög sereg jósa. Calchas jóslás segítségével megállapította: kedvező a pillanat, hogy a görög hajóhad Aulis kikötőjéből elinduljon Trója felé. Erre a jelle elvágták az első hajó rögzítőkötelét, aztán sorban a többi: a hajóhad kifutott.

112. Dante félreértette Vergilius *Aeneisét* (II,114), s ezért úgy véli: Eurypylyus is jós volt s Calchással együtt tevékenykedett. Valójában Eurypylyus katona volt, aki egy ízben Calchashoz ment jóslatért.

113. Eposz: az *Aeneis*. A „tragikus” szó ekkoriban azt jelentette: méltóságteljes, emelkedett.

116. Mihály, a Skót (ol. Michele Scotto, †1235k.): skót származású, Palermóban működő csillagász és filozófus. Komoly munkákat írt, köztiszteletben állt. Dante azt rója fel neki, hogy jóslással, horoszkópkészítéssel is foglalkozott.

118. Guido Bonatti: a kor híres asztrológusa, a császár és más fejedelmek szolgálatában.

118. Asdente: pármai cipész (XIII. sz.), aki otthagya a mesterségét és jóslással foglalkozott.

124. Káin és a rőzse: a Hold. A Hold foltjai a nyugat-európai néphit szerint rőzsecsomót cipelő embert formáznak: ez Káin, a bibliai testvérgyilkos, akit Isten a Holdra száműzött.

125–126. A Hold készül lenyugodni a két félteke — az általunk lakott északi és a lakatlannak hitt déli — határán. Délnyugat felé tartva mindjárt lebukik Sevilla alatt a tengerbe (az Atlanti-óceánba). Nagyszombat reggel 6 óra van. Vergilius valahogy képes itt lenni is számon tartani az idő múlását, az égtestek állását.

129. Nem tudjuk, mire céloz Vergilius, mert ilyenről eddig nem volt szó.

XXI. ÉNEK
(A Pokol Nyolcadik Körében)
A korrupt tisztviselők

5. szennyrovat: a forró szurok

Így értünk hídról hídra, más ügyekről 1
beszélve, mit *Színjáték*omban itt
nem kell leírnom. A híd tetejéről
beleláttunk az újabb szennyrovatba 4
s hallottunk újabb meddő jajgatást:
elképesztően sötét volt az árok!
Ahogy télen a velenceiek 7
hajógyárában forr a sűrű kátrány,
mellyel a sérült hajókat kenik,
mert ilyenkor nem járhatják a tengert, 10
s van, aki újat épít, más tömíti
sokat futott gályája réseit,
ki elől kalapál, ki hátul illeszt, 13
ez foltot varr, az vitorlát javít,
kötelet sodor, evezőt farag;
úgy főtt itt lent — isteni rendelésre, 16
s nem túztól fűtve! — egy sűrű ragacs,
mely bekente végig a partokat.
Láttam a szurkot, ámde benne semmit, 19
csak azt, hogy puffognak a buborékok,
fölfúvódnak, majd újra összeesnek.

Az ördögök és a Lucca-beli városatyák

Míg álltam és bámultam lefelé, 22
rám szólt a vezetőm: „Vigyázz! Vigyázz!”,
és odahúzott szorosán magához.
Én hátranéztem, mint aki szeretné 25
láttni, hogy mitől kéne menekülni,
ám attól, amit lát, úgy megijed,
hogyan nézés közben már inkább rohanna; 28
s láttam: mögöttünk egy fekete ördög
jön futólépésben a hídra föl!
Ajjaj, nagyon ijesztő volt az arca, 31
s félelmetes a mozgása, ahogy
kitért szárnnyal, szinte lebegve járt!
A vállára, mely hegyes volt s erős, 34
egy bűnöst dobott föl hátrafelé,
elől jól markolta a két bokáját.
A hidunkról azt bögte: „Rondakarmok! 37
Hoztam egy városatyát Szent Zitától!
Mártsátok be; én megyek vissza még,
mert van ott ezekből bőségesen! 40
Ott mind korruptak, Bonturót kivéve...
Pénzért a *nem*-ből is *igen*-t csinálnak!”
Bedobta, s már futott a sziklaparton 43
visszafelé: nem láttam még kutyát
tolvaj után gyorsabban iramodni.

1. Hídról hídra: a 4. szennyrovat fölötti hídról az 5. szennyrovat fölöttire.
5. Meddő: mert hiábavaló, hiszen itt nincs vigasz vagy segítség.
8. A velencei hajógyár (Arsenale vagy Arzanà) 1104-ben alapították, s
Európa legnagyobb ilyen üzeme volt.
19 A szurok voltaképpen a kátrány sűrű üledéke, „alja”. Felváltva használom
a két szót.
37. Rondakarmok (ol. *Malebranche*): itt, a Nyolcadik Kör 5. szennyrovatában
működő ördögök gyűjtőneve.
38. Szent Zita: Lucca városának védőszentje; átvitt értelemben tehát Lucca vá-
rosa Toszkánában. — A kérdéses városatyá Martino Bottaio, aki 1300. április
9-én, nagypénteken éjjel halt meg, pontosan akkor, amikor Dante a Pokolban
járt.
41. Bonturo Dati (†1325) luccai politikus híresen korrupt volt, így ezt csak
ironikusan érthetjük. Egyike azoknak, akik a *Pokol* publikálásakor még éltek.

A bűnös lemerült, s följött fenékkal; 46
a híd alól pár ördög rárivallt:
„A Szent Képmást itt hiába imádod!
Itt másképp úszunk, mint a Serchióban! 49
Ha nem szeretnéd, hogy megkaparásszunk,
a szurokból ne dugd ki semmidet!”
Majd száz szigonnyal elkezdték böködni, 52
„Titokban táncolj — mondták —, meg ne lássuk!
Lent üzletelj a sötétben, ha tudsz!”
Így tuszkolják a konyhai segédek 55
a fővő üstbe villákkal a húst,
ha föl-följön a leves felszínére.

Vergilius dacol az ördögökkel

Szólt a jó Mester: „Észre ne vegyétek, 58
hogyan te is itt vagy! Kuporodj le inkább
egy szikla mögé úgy, hogy eltakarjon.
És engem bármennyire sértegetnek, 61
te ne ijedj meg; ismerem a dörgést,
vettem már részt ilyen csetepatéban.”
Azzal elindult lefelé a hídról, 64
s ahogy a hatodik gátra kiért,
szükség volt rá, hogy bátor képet öltöjön.
Mert olyan dühvel, oly szilaj rohammal, 67
ahogy a kutyák hajtják el koldust
(az dermedten áll, kintről kéreget),
úgy jöttek ki ezek a híd alól, 70
s feléje tartották villáikat.
Ám ő rájuk kiáltott: „Nyugalom!
Mielőtt hozzám érnétek szigonnyal, 73
egyiktek lépjen elő és figyeljen,
aztán majd eldöntheti, bökös-e.”
Mind kiabáltak: „Menjen Bűzfarok!” 76
Mozdult az egyik (míg a többi várt),
odament s morgott: „Most ez mire jó?”
„Azt hiszed, Bűzfarok — kezdte a Mester —, 79
hogyan látnál engem járnid idele,
csapdáitok között sértetlenül,
ha nem isteni szándék küldene?! 82
Engedj át minket! Égi rendelés,
hogyan vad utat másnak megmutassam.”
Erre a dolyfőssége lelohadt, 85
a szigonyt lábhoz tette s odaszólt
a többieknek: „Nem kell bántani!”
A vezetőm hozzám kiáltott most: „Te, ott, 88
aki a híd sziklái közt lapulsz,
már biztonságosan előjöhetsz!”
Mozdultam hát s gyorsan melléje álltam, 91
az ördögök meg mind előbbre léptek:
nem tudtam, tartják-e a szavukat.

48. Szent Képmás: igen régi, fekete fából készült Krisztus-szobor Luccában.
Az ördögök arra céloznak, hogy a fenékkal feljövő alak mintha leborulva
imádkozna. — Mások szerint arccal fölfelé jön fel, s szuroktól borított arca
emlékeztet a Krisztus-szoborra.
49. Serchio: folyó Lucca mellett.
63. Ilyen csetepaté: vagy arra céloz, amikor Dis kapuja előtt kellett az ördö-
gökkel szembenéznie (*Pok.*, VIII,86); vagy arra, amikor — elmondása szerint
— Erichtho varázslónó régebben leküldte a Pokolba (*Pok.*, IX,22).
76. Bűzfarok (ol. *Malacoda* „rossz fark”): a Dante által kreált vicces vagy
ijesztő hangzású ördögneveket magyar nevekké helyettesítem (így a legtöbb
magyar fordító). — Az olasz nevek állítólag firenzei családnevek elferdítései.
78. Értsd: mit ér Vergilius azzal, hogy itt vitakoznak?

(Így láttam a rettegő katonákat kivonulni békekötés után Capronából, az ellenség között.)	94
Én egész testemmel odasimultam a vezetőmhöz. Nem tudtam levenni a szemem róluk: nem néztek ki jól.	97
A villájuk felém állt. „Beledöfjek — szólt egyik a másikhoz — a farába?” Mire amaz: „Gyerünk, adjál neki!”	100
De az az ördög, aki Mesteremmel tárgyalt, most odafordult hirtelen és rákiabált: „Állj le, Ragyaszárny!”	103
Büzfajok segít?	
Majd így szólt hozzánk: „Erre nem lehet elmenni, mert a hatos ív beomlott, az árok alján hever, darabokban.	106
Ha mégis folytatnátok az utat, menjetez itt tovább ezen a gáton, egy másik hidat találtok hamar.	109
Tegnap volt épp — öt órával odébb — ezerkétszázhatvanhat éve annak, hogy itt az áthidalás leszakadt.	112
Úgyis kiküldök most egy csapatot, nézni: nem szellőzik-e valaki; menjetez övelük, nem bántanak.	115
Indulj, Lebernyeg! Te is, Gennydorong! — parancsolta —, meg te is, Vérkopó! Csavarször, légy a szakaszvezető!	118
Menjen még Torzapád meg Gyíkszemölcs, Reszelvény meg a fogas Rútagyar, meg Börbögöly s a mérges Dögrovás!	121
Tartsatok szemlét a fővő szuroknál. Ők itt sértetlenül mennek a hídig, mely ott áll, messzebb, az árok fölött.”	124
„Jaj, Mester, nem tetszik ez énnem! — mondtam. — Szerintem menjünk csak magunk, ha tudod, merre van. Nem kell kíséret!	127
Ha úgy figyelsz mindenre, mint szokásod, lásd csak: csikorgatják a fogukat, s a tekintetük nem sok jót ígér!”	130
„Nem akarom, hogy rémüldözz — felelte. — Csikorgassák szépen, ha jól esik: a fővőknek csinálják, nem nekünk.”	133
Elindultak balra a sziklagáton, de előbb nyelvükkel foguk között jelet fújta a szakaszvezetőnek, az meg a valagával trombitált.	136
	139

(Nádasdy Ádám fordítása és jegyzetei)

Szirtes János
Smink, 2012

94. Caprona: várkastély Pisa közelében. 1289-ben a firenzei-luccai csapatok megtámadták, s a várvédőknek sértetlen elvonulást biztosítottak. Dante valószínűleg jelen volt az eseménynél.

110. Az 5. és 6. árkot elválasztó gátról van szó.

112–113. A híd a Krisztus halálát kísérő földrengésben omlott be. Mivel Krisztus 33 évesen, azaz Kr.u. 34 nagypéntekjén délben halt meg, most 34 + 1266 = 1300-ban vagyunk. Tegnap volt nagypéntek, akkor ma nagyszombat van; ha a földrengés pillanata (a dél) öt órával odébb volt, akkor most még csak reggel 7 óra van. A pontos idő tehát 1300 nagyszombatja, reggel 7 óra. — Ez a Dante korában szokásos számítás; a ma elfogadott számítás szerint Krisztus Kr.e. 4-ben született, így Kr.u. 30-ban halt meg, s halála nem délben, hanem délután 3-kor következett be.

116. Értsd: hogy nem büjt-e ki valamelyik bűnös a forró szurokból.

136. Balra: a körgáton az óra járása szerinti irányban. Így balkézre esik az 5. szennyrovat (a fővő szurok); jobbkézre pedig a 6. szennyrovat és távolabb a Pokol kútja (vagyis közepe).

137–138. A foguk közé dugott nyelvük mellett fújta ki a levegőt. Ez a prüszkölés- vagy brekegészerű hang a gúnyos pfujolás jele (olaszul *pernacchia*, angolul *raspberry*).